Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ศักยภาพการท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9

(Potential of tourism in royal project Her Majesty Queen Sirikit in RamaIX)

พรรณี สวนเพลง (Pannee Suanpang)*
นวนันทน์ ศรีสุขใส (Nawanun Srisuksai)**
ปณิชา ตันสูติชล (Panicha Tansutichon)***

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 14 แห่ง ครอบคลุม 12 จังหวัด มีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 คน ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว 4 ด้าน ได้แก่ (1) ศักยภาพทางคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ศักยภาพทางกายภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว และ (4) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และมีการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผลการวิจัย สามารถจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวตามศักยภาพได้ 4 กลุ่ม กล่าวคือ (1) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม A มีศักยภาพดีมาก (Excellent) มีค่าเฉลี่ย 4.2-5.00 ได้แก่ ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์ ($\bar{X}$= 4.75) โครงการส่งเสริมการทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ($\bar{X}$= 4.75) มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพบ้านนาโพธิ์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ($\bar{X}$= 4.50) และศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านยางน้อย ($\bar{X}$= 4.50) (2) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม B มีศักยภาพดี (Good) มีค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม ($\bar{X}$= 3.50) พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ($\bar{X}$= 3.75) และ (2.3) ผ้าไหมมัดหมี่บ้านดอนข่า ($\bar{X}$= 3.75) (3) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม C มีศักยภาพพอใช้ (Fair) มีค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 ได้แก่ พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ่ม ป่าไท้ ($\bar{X}$= 2.75) หมู่บ้านทอผ้าขิด บ้านกุดแห่ ($\bar{X}$= 2.75) ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ($\bar{X}$= 2.75) (4) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม D ต้องปรับปรุง (Improve) มีค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ ($\bar{X}$= 2.00) และ (5) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม E ต้องปรับปรุงอย่างเร่งด่วน (Urgent to improve) ได้แก่ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านหนองแคน ($\bar{X}$= 1.50)

* รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำสาขาวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Associate Professor Dr., Faculty of Science & Technology, Suan Dusit University, dtechpannee@yahoo.com, Tel. +66-244-5972-3
** นักวิจัยประจำสาขาวิชาท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Researcher in tourism, Suan Dusit University, fanggy.s@gmail.com, Tel. +66-244-5972-3
*** นักวิจัยประจำสาขาวิชาท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Researcher in tourism, Suan Dusit University, japanicha2@gmail.com, Tel. +66-244-5972-3

โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านห้วยทับทัน ($\bar{X}$= 1.75) และ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านนาตาด-นาโปร่ง ($\bar{X}$= 1.25) โดยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยโมเดล MPN (Marketing, Promote, Network) ซึ่งประกอบด้วย การส่งเสริมการตลาดออนไลน์ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยเน้นให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและการสร้างเครือข่ายทางด้านการท่องเที่ยวทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน เพื่อเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

คำสำคัญ : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9, ศักยภาพการท่องเที่ยว, โครงการพระราชดำริ, การท่องเที่ยวตามรอยพระราชดำริ, ภาคอีสาน

Abstract

The tourism in the royal project Her Majesty Queen Sirikit in Rama IX. The objective of this paper to study the potential of tourist site following the royal initiative project of Her Majesty Queen Sirikit in Rama IX for 14 sites in 12 provinces the northeast of Thailand. Quantitative research methods were used, using 128 samples in combination with qualitative research. In-depth interviews The tools used in quantitative research are the potential assessment of 4 tourist sites are including (1) value of cultural and local wisdom (2) physical and tourist attraction (3) capacity to accommodate tourist (4) tourism management. The research results are as follows with four tourist attractions in Group A have Excellent potential are (1.1) Wat That prasit Handicrafts Center ($\bar{X}$=4.5), (1.2) Baan Pone Prae Wa silk weaving promotion project ($\bar{X}$= 4.75), (1.3) Baan Na Po Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Technique of Her Majesty Queen Sirikit of Thailand ($\bar{X}$= 4.50) and (1.4) Baan Yang Noi Center for Promotion of Supplementary Occupations and Related Technique ($\bar{X}$= 4.50) (2) three tourist attractions in Group B possess Good potential are (2.1) Gud Na Kham Center for Promotion of Supplementary Occupations and Related Technique ($\bar{X}$= 3.50) , (2.2) Phu Phan Ratchaniwet Palace ($\bar{X}$ = 3.75), and (2.3) Mudmee silk, Baan Don Kha ($\bar{X}$= 3.75), (3) three tourist attractions in Group C have a Fair potential are (3.1) Pa Tum Pa Tai museum ($\bar{X}$ = 2.75), (3.2) Khit fabric weaving village ($\bar{X}$= 2.75), (3.3) Queen Sirikit Sericulture center (Dalaaseri culture) ($\bar{X}$= 2.75), (4) one tourist attraction in Group D which has to improve, Isan Tai Arts and Crafts Center ($\bar{X}$= 2.00), (5) three tourist attractions in Group E which should urgently improve (5.1) Baan Nong Khaen Arts and Crafts Promotion Project ($\bar{X}$= 1.50), (5.2) Baan Huai Thap Than Arts and Crafts Promotion Project ($\bar{X}$= 1.75) and (5.3) Baan Na Tad-Na Prong ($\bar{X}$= 1.50). The recommendation for developing the royal project tourism attraction by MPN model (Marketing, Promote, Network) including online marketing, promote in the target group and develop the

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

collaboration with government, business and local community in order to improve the tourism in the royal project Her Majesty Queen Sirikit in Rama IX to be sustainable.

Keyword: Her Majesty Queen Sirikit in RamaIX, Potential of tourism, Royal project, Tourism in royal project, Northeast of Thailand.

บทนำ

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา ม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร ดำรงตำแหน่ง สมเด็จพระราชินี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493 ในพระราชพิธีฉัตรมงคล ได้โปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระยศสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็น ***"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ"*** (สำนักราชเลขาธิการ, 2558) พระราชภารกิจของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในฐานะ ***"แม่ของแผ่นดิน"*** ก็เริ่มขึ้น ด้วยการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปทรงเยี่ยมประชาชนทุกภาคของประเทศ ได้มีโอกาสทรงทราบถึงปัญหาการประกอบอาชีพนี้ในทุกๆ แห่ง ทำให้พระองค์เข้าใจในปัญหาที่สำคัญของประเทศ คือ ***"ปัญหาด้านการทำการเกษตร"*** ที่ไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตเนื่องจากการเกษตรต้องอาศัยธรรมชาติ บางครั้งน้ำท่วม ฝนแล้ง ดินเสื่อมคุณภาพ ทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตรทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย เกิดการกู้หนี้ยืมสิน ซึ่งเป็นหนทางออกเพียงทางเดียวของเกษตรกร แม้ว่าจะมีอัตราดอกเบี้ยสูงมาก แต่เกษตรกรก็ไม่มีทางเลือกอื่น และเมื่อสภาพเช่นนี้เกิดขึ้นหลายปีติดต่อกันก็จะทำให้ชาวไร่ ชาวนาที่เป็นกระดูกสันหลังของชาติประสบปัญหา ***"ยากจน ข้นแค้น"*** และทำให้คุณภาพชีวิตของราษฎร ส่วนใหญ่ประสบปัญหานานับประการ เช่น มีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ค่อยมีเงินเหลือไว้เก็บออมเป็นทุนสำรอง บุตรหลานไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีอาชีพที่ดี มีหนี้สินจำนวนมาก บางครั้งต้องสูญเสียที่ดินของตนเองในที่สุด ปัญหาที่ตามมาคือ การบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร รวมถึงการย้ายถิ่นฐานละทิ้งที่อยู่ไปทำงานในเมืองใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม

ภาพที่ 1 พระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ได้ทรงคิดค้นงานหัตถกรรมทอผ้าในครัวเรือนเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้ราษฎร
ที่มา มิติชน (2560)

“.....ทุกครั้งที่เมืองไทยเกิดน้ำท่วมหรือเกิดภัยพิบัติ...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำของพระราชทานไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเห็นเครื่องอุปโภคบริโภคแล้วก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริง ๆ ไม่พอเพียง ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือทำให้เขามีหวังที่อยู่ดีกินดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ ครอบครัวชาวนา ชาวไร่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่ทำนาของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติบ้านเมืองทรงพระราชดำเนินไปดูตามไร่ของเขาทรงคิดว่านี่เป็นกำลังใจ และที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลครอบครัวก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ.....”

(พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 11 สิงหาคม 2534)

ด้วยพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงคิดค้นงาน ***“หัตถกรรมทอผ้า”*** เพื่อเป็นอาชีพเสริมที่ผู้หญิงว่างเว้นจากการทำการเกษตร สามารถทอผ้าอยู่กับบ้าน (ธนาคารเอเชีย, 2535; มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ, 2535) โดยมีพระราชดำริว่า การทอผ้าของไทยนั้นเป็นศิลปะที่ควรแก่การสงวนรักษา เพราะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และหากได้มีการสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจังแล้ว จะเป็นอาชีพเสริมจากอาชีพเกษตรกรรมของชาวชนบท ทำให้มีรายได้เสริมและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถก้าวผ่านกับดักของความยากจนไปได้ จึงได้ทรงจัดให้การทอผ้าเป็นหนึ่งของโครงการศิลปาชีพฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ฝึกอบรมและพัฒนาการทอผ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่แร้นแค้น ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ยากจน ให้สามารถสร้างรายได้และพออยู่พอกิน อีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะในท้องถิ่นมีค่ายิ่งให้คงอยู่คู่เป็น ***“มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ”*** (พรรณี สวนเพลงและคณะ, 2560a; ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ, 2559)

จากกระแสพระราชดำริจึงได้กำเนิดโครงการศิลปาชีพขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนาและรูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายน่าสนใจทั้งการท่องเที่ยวธรรมชาติ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ศึกษาประวัติศาสตร์จากแหล่งอารยธรรมเก่าแก่และโบราณสถานจากการรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว อุปสงค์ทางด้านการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. 2558 ของกรมการท่องเที่ยว พบว่า มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 34,931,688 คน โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 33,509,179 คน และเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 1,422,509 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2559) พบว่ามีจำนวนนักนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวน้อยกว่าภูมิภาคอื่น ทั้งๆ ที่เป็นพื้นที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว มีเรื่องราวความเป็นมาของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่น่าสนใจ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้โครงการในพระราชดำริของพระองค์ท่าน หลายโครงการที่ยังประโยชน์และสร้างความผาสุกให้กับอาณาประชาราษฎร์ อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก กิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวก็เป็นธุรกิจสาขาหนึ่งที่มีศักยภาพ ในการช่วย ***“ขจัดความยากจน”*** ด้วยการกระจายรายได้ไปยังพื้นที่ที่มีศักยภาพอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

กระจายรายได้ และการกระจายโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่นได้ต่อไป (พรรณี สวนเพลงและคณะ, 2560a; มูลนิธิชัยพัฒนา, 2540)

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้ เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนอกเหนือจากผลการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่แนวทางการเพิ่มศักยภาพของโครงการศิลปาชีพ ให้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเต็มรูปแบบแล้วนั้น การวิจัยชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทรงงานในโครงการพระราชดำริ เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือให้กับราษฎรให้สามารถสร้างสรรค์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหายไปให้กลายเป็นงานศิลปาชีพ เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตนเอง และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บนวิถีแห่งความพอเพียง สามารถก้าวข้ามความยากจนได้อย่างยั่งยืน

วิธีวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา คณะผู้วิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

มีการใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การแบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) เพื่อนำมายืนยันผลการวิจัยในเชิงปริมาณ รวมทั้งการศึกษาเอกสาร (Documentary study) อาทิ ข้อมูลจากเอกสารทางราชการ สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รายงานการศึกษา ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานการวิจัยเกี่ยวกับการพื้นที่ศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา โดยนำมาประกอบเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริฯ

การเลือกพื้นที่

คณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการได้ระบุพื้นที่ที่จะศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยการคัดเลือกพื้นที่ในการดำเนินงานของโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 74 แห่ง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ดังนี้ (1) แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวและมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว (2) เป็นพื้นที่ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเคยเสด็จเยี่ยมราษฎรและทรงมีพระราชดำริให้ก่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพ (3) มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้มิให้สูญหาย (4) แหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพและควรได้รับการสนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ผลการคัดเลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูลจำนวน 14 แห่งใน 12 จังหวัด สอดคล้องกับแนวคิดแวน ดาเลน (Van Dalan, 1979) โดยการใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณร้อยละ 10-20 ของหน่วย ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดหนองคายจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 3 การดำเนินงานวิจัยซึ่งมีการสัมภาษณ์ สังเกต และประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560a)

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่/ผู้บริหารจัดการแหล่ง จำนวน 28 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน สมาชิกกลุ่มศิลปาชีพ/วิสาหกิจ จำนวน 28 คน บริษัทนำเที่ยว จำนวน 15 คน มัคคุเทศก์ จำนวน 15 คน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริฯ ณ ช่วงเวลาทำการวิจัย จำนวน 28 คน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกให้ประชากรทั้งหมดจำนวนทั้งสิ้น 128 คน คือกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยการพิจารณาในเบื้องต้นว่าผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการให้ข้อมูลตามประเด็นคำถามได้ เพื่อดึงเอาประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมาประมวลตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

(1) วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระแสพระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทุนทางสังคม เรื่องราวความเป็นมาของโครงการพระราชดำริ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโครงการในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

(2) ลงพื้นที่ศึกษาบริบทของโครงการพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ และโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ

(3) สังเคราะห์แนวคิดเชิงลึกของการวิจัยจากขั้นตอนที่ 1-3 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเครื่องมือการวิจัยที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

(4) จัดทำเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

(5) มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์และแบบประเมินจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน หลังจากนั้นจึงการค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป

(6) ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการพระราชดำริฯ ผู้ให้ข้อมูลหลัก และนักท่องเที่ยว

(7) ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

(8) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมิน การสัมภาษณ์พร้อมกับสรุปผล

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

(1) แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยประยุกต์จาก “คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (กรมการท่องเที่ยว, 2557) โดยมีเกณฑ์ในการประเมิน 4 ด้านได้แก่ (1) คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ศักยภาพทางกายภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว และ (4) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตรประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) มีระดับค่าคะแนน 1.00-5.00 โดยสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้ (1) กลุ่ม A ดีมาก (Excellent) มีระดับค่าคะแนน 4.21-5.00 (2) กลุ่ม B ดี (Good) มีระดับค่าคะแนน 3.41-4.20 (3) กลุ่ม C พอใช้ (Fair) มีระดับค่าคะแนน 2.61-3.40 (4) กลุ่ม D ปรับปรุง (Improve) และ (5) กลุ่ม E ปรับปรุงเร่งด่วน (Urgent to improve) มีระดับค่าคะแนน 1.00-1.80

(2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีข้อคำถามสอดคล้องกับแบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยได้มีการเพิ่มเติมในส่วนของข้อคิดเห็น เพื่อการนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริฯ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูล

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ก่อนการวิเคราะห์จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของชุดข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 นำเสนอผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

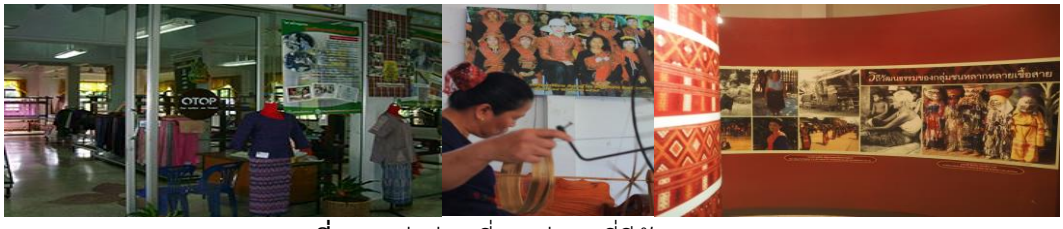
ตารางที่ 1 ศักยภาพการท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ

แหล่งท่องเที่ยว	ศักยภาพการท่องเที่ยว					
	คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	ศักยภาพทางกายภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยว	ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว	ภาพรวม	ระดับ
1. ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์	5	5	4	5	4.75	A
2. ผ้าไหมแพรวา บ้านโพน	5	5	4	5	4.75	A
3. มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านนาโพธิ์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ	4	5	5	4	4.50	A
4. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านยางน้อย	4	5	5	4	4.50	A
5. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม	3	4	4	3	3.50	B
6. พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์	4	4	4	3	3.75	B
7. ผ้าไหมมัดหมี่ บ้านดอนข่า	4	4	3	4	3.75	B
8. พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ่ม ป่าไท้	4	3	2	2	2.75	C
9. หมู่บ้านทอผ้าขิดบ้านกุดแห่	4	3	2	2	2.75	C
10. ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ	3	3	3	2	2.75	C
11. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้	3	2	2	1	2.00	D
12. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านหนองแคน	2	2	1	1	1.50	E
13. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านห้วยทับทัน	3	2	1	1	1.75	E
14. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านนาตาด-นาโปร่ง	2	1	1	1	1.25	E

กลุ่ม A ดีมาก (Excellent)

ผลการประเมินแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่ม A มีระดับค่าคะแนน 4.21-5.00 ได้แก่ (1) กลุ่มทอผ้าไหมกลุ่มแรกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์ อ.นาหว้า จ.นครพนม) ($\bar{X}$= 4.75) (2) โครงการส่งเสริมการทอผ้าไหมแพรวา บ้านโพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ($\bar{X}$= 4.75) (3) มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านนาโพธิ์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์ ($\bar{X}$= 4.50) และ (4) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านยางน้อย อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ($\bar{X}$= 4.50)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า 4 พื้นนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันเข้มแข็งที่สามารถจะสะท้อนเรื่องราว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่มีศักยภาพสูงมากในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดี มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ซึ่งเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะกลุ่ม (Niche market) เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้หญิงวัยทำงานที่มีความสนใจในผ้าไทย และมีกำลังซื้อสูงที่ต้องการจะเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสถึงเรื่องราวความเป็นมาอันน่าประทับใจ

ภาพที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม A ที่มีศักยภาพสูงมาก
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560b)

กลุ่ม B ดี (Good)

ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวใน กลุ่ม B ดี (Good) มีระดับค่าคะแนน 3.41-4.20 มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อ.เจริญศิลป์ จ.สกลนคร ($\bar{X}$= 3.50) (2) พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จ.สกลนคร ($\bar{X}$= 3.75) (3) ผ้าไหมมัดหมี่ บ้านดอนข่า อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ($\bar{X}$= 3.75)

สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่า ในภาพรวมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ และผ้าไหมมัดหมี่บ้านดอนข่า ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์และเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อีกทั้งยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างหลากหลาย อาทิ การทอผ้าไหม การทำผลิตภัณฑ์เซรามิก ซึ่งบ้านกุดนาขามเป็นแหล่งที่ผลิตที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ หากแต่ตัวแหล่งท่องเที่ยวใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน ตั้งอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

ภาพที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม B ศักยภาพดี
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560b)

กลุ่ม C พอใช้ (Fair)

ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่ม C พอใช้ (Fair) มีระดับค่าคะแนน 2.61-3.40 มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ่ม ป่าไท้ อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร ($\bar{X}$= 2.75) (2) หมู่บ้านทอผ้าขิดบ้านกุดแห่ อ.นากลาง จ.หนองบัวลำภู ($\bar{X}$= 2.75) และ (3) ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย ($\bar{X}$= 2.75) ผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในภาพรวมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพอใช้ สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว แต่อาจจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะบริการไม่ครบครัน หากแต่กลับมีเสน่ห์เพราะว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีเรื่องราวความเป็นของการทรงงานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงเสด็จไปเยี่ยมราษฎร และพระราชทานความช่วยเหลือด้านการส่งเสริมงานหัตถกรรมการทอผ้า จากอาชีพเสริมให้กลายเป็นอาชีพหลัก อีกทั้งยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น ชมการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้า และเลือกซื้อผ้าทอที่สวยงาม หากแต่พื้นที่ดังกล่าวยังขาดความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะในส่วนของการสืบสานงานทอผ้า ผู้นำชุมชนยังขาดการถ่ายทอดเรื่องราวให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญางานทอผ้าว่า ในปัจจุบันผ้าไหมที่มีความประณีต งดงาม สามารถสร้างมูลค่าได้อย่างมหาศาล สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฑูรย์ ภาเรือง (2561: 1001-1020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ผลการวิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาหัตกรรมประเภทผ้าไว้ว่า ควรเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นผู้รู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ

ภาพที่ 5 แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม C พอใช้
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560b)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

กลุ่ม D ปรับปรุง (Improve)

ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในกลุ่ม D ปรับปรุง มีระดับค่าคะแนน 1.81-2.60 มีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ($\bar{X}$= 2.00) ซึ่งยังไม่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้มากนัก อาจจะต้องมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับการท่องเที่ยว และพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวนั้นทำได้ยากและต้องใช้เวลา แต่แนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยวิธีที่ง่ายที่สุดนั้น คือการประชาสัมพันธ์ร่วมกลับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงกัน อาทิ หมู่บ้านช้างคชศึกษา หรือโรงทอผ้าบ้านจันทร์โสมา ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้ หากแต่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้เองก็ยังประสบปัญหาทางด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์เช่นกัน ซึ่งเป็นปัญหาหลักของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกหลายแห่งในประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของพจนา บุญคุ้ม (2558: 2793-2808) เรื่องการพัฒนารูปแบบการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัย พบว่า สภาพการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปัญหาสำคัญของแหล่งคือการประชาสัมพันธ์มีน้อย ไม่ครอบคลุมกลุ่มนักท่องเที่ยว ขาดความร่วมมือของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

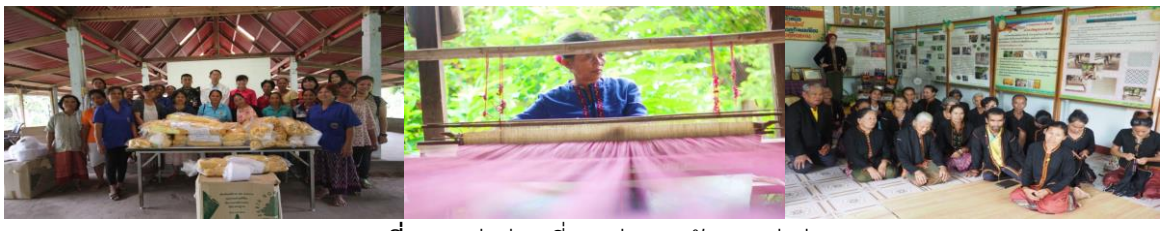

ภาพที่ 6 แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม D ปรับปรุง
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560b)

กลุ่ม E ปรับปรุงเร่งด่วน (Urgent to improve)

ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่ม E ปรับปรุงเร่งด่วน มีระดับค่าคะแนน 1.00-1.80 มีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านหนองแคน อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร ($\bar{X}$= 1.50) (2) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านห้วยทับทัน อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ ($\bar{X}$= 1.75) (3) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านนาตาด-นาโปร่ง อ.วังสามหมอ จ.อุดรธานี ($\bar{X}$= 1.25) ภาพรวมมีผู้ให้สัมภาษณ์มีข้อคิดเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นพื้นที่อยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ การเดินทางเต็มไปด้วยความยากลำบาก พื้นที่แห้งแล้งประชาชนส่วนมากยังค่อนข้างจะยากจน ซึ่งสภาพบริบทเหล่านี้ ทำให้ยังไม่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่ในทางกลับได้สะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากของการเสด็จพระราชดำเนินของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทรงเสด็จไปยังพื้นที่ทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญเมื่อหลายสิบปีที่แล้ว ที่พื้นที่ในภาคอีสานมีแต่ความแร้นแค้น ราษฎรยากจน เจ็บป่วย ไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนหนังสือ

ได้เพราะจะต้องช่วยทำไร่ ทำนามีคุณภาพโดยรวมที่ลำบากมาก ไม่ว่าหนทางจะลำบากขนาดไหน พื้นที่จะทุรกันดารขนาดไหนกลับมีพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่มีน้ำพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาที่ให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรของพระองค์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการพระราชทานโครงการศิลปาชีพ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริม ให้ราษฎรของพระองค์มีรายได้เลี้ยงครอบครัวแบบพออยู่พอกิน จนกระทั่งปัจจุบันเวลาล่วงเลยไปแล้วกว่า 50 ปี พบว่า ราษฎรของพระองค์ได้ร่วมโครงการศิลปาชีพ ทำให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถก้าวผ่านวามยากจนไปได้ ซึ่งในทางกลับกันพื้นที่เหล่านั้นเป็นพื้นที่มี *“เสน่ห์”* ที่ยังคงมีเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึง *“**ความรักและความผูกพัน**”* ของราษฎรที่มีต่อพระราชินีที่ติดตราตรึงใจตลอดมาอีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเพื่อขจัดความยากจน (Poor-Pro Tourism) (Dilys & Penny, 2001) ที่สำคัญอีกหนึ่งของโลกอย่างแท้จริง ซึ่งยังรอคอยนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปค้นหาประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สร้าง *“**คุณค่าทางจิตใจ**”* ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 7 แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม E ปรับปรุงเร่งด่วน
ที่มา พรรณี สวนเพลง และคณะ (2560b)

สรุปผลการวิจัย

ผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ว่า

(1) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม A มีศักยภาพดีมาก (Excellent) มีค่าเฉลี่ย 4.2-5.00 มีอยู่ 4 แห่งได้แก่ (1) กลุ่มทอผ้าไหมกลุ่มแรกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์ (2) โครงการส่งเสริมการทอผ้าไหมแพรวา (3) มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านนาโพธิ์ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ และ (4) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านยางน้อย

(2) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม B มีศักยภาพดี (Good) มีค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ (1) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม (2) พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ (3) ผ้าไหมมัดหมี่ บ้านดอนข่า

(3) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม C มีศักยภาพพอใช้ (Fair) มีค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ (1) พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ่ม ป่าไท้ (2) หมู่บ้านทอผ้าขิดบ้านกุดแห่ และ (3) ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ

(4) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม D ต้องปรับปรุง (Improve) มีค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 มีอยู่ 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพอีสานใต้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

(5) แหล่งท่องเที่ยวกลุ่ม E ต้องปรับปรุงอย่างเร่งด่วน (Urgent to improve) มีค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ (1) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านหนองแคน (2) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านห้วยทับทัน (3) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ บ้านนาตาด-นาโปร่ง

จากผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินาถ ซึ่งควรใช้ โมเดล MPN (Marketing, Promote, Network) ดังนี้

1) วางแผนการตลาด (Marketing) ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการวางแผนการตลาด เช่น มีการตั้งเป้าหมายของนักท่องเที่ยวว่าจะมุ่งเน้นไปสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มไหน เช่น กลุ่มผู้หญิงวัยกลางคน-สูงอายุที่มีกำลังซื้อสูง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มาการจับจ่าย (Spending) เกี่ยวกับผ้าไหม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งราคาของผ้าไหมมีราคาตั้งแต่หลักพันบาทขึ้นไป ซึ่งเมื่อได้กลุ่มลูกค้า/นักท่องเที่ยวเป้าหมายแล้วจะนำไปสู่การวางแผนการทำการตลาด และการโปรโมทที่ชัดเจนขึ้น ควรมีการขยายช่องทางการขายสินค้า อาทิ การออกบูธจำหน่ายสินค้าตามงานแสดงสินค้า จะทำให้ผู้ขายจะทราบความต้องการของตลาดผ้าไหมได้อย่างชัดเจน ว่าลูกค้ามีความต้องการอย่างไร สินค้าประเภทไหน กลุ่มลูกค้ากลุ่มไหนนิยมสินค้าชนิดใด สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุรีวรรณ จันพลา (2559: 82-98) ได้ทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่า กลุ่มลูกค้าเป้าหมายเห็นว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำมีปัญหาที่สำคัญคือ สถานที่จำหน่ายอยู่ห่างไกล มีสินค้ามีให้เลือกน้อยชนิด และรูปแบบ/รูปทรงไม่ทันสมัยนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำไปสู่ช่องทางใหม่ๆ การวางแผนการตลาดที่ดีจะทำให้ลูกค้า มีความต้องการที่จะเดินทางไปถึงแหล่งผลิตมากยิ่งขึ้น

2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ (Promote) เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับการทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายรู้จักและอยากที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งควรมีการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเป็นการสื่อสารให้ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในปัจจุบันควรเลือกที่จะใช้สื่อสังคมซึ่งสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่วัยรุ่นและวัยทำงาน (Gen X-Z) ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้หากเป็นวัย Baby boomer ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวกำลังซื้อสูง และมีเวลา ในการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก ดังนั้น ควรมีการสื่อสารโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และ อีกสื่อที่มีความสำคัญ คือ หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อที่อยู่ในรูปแบบของสิ่งพิมพ์และในอินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถที่จะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถให้ข้อมูลที่อยู่ในรูปภาพ ตัวอักษรและวีดีทัศน์ ตัวอย่างเช่น ผลงานวิจัยนี้ได้ตีพิมพ์ในสื่อมากกว่า 20 เรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Network) สิ่งที่มีความสำคัญที่จะส่งเสริมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของโครงการท่องเที่ยว ตามรอยพระราชดำริ “แม่ของแผ่นดิน มิ่งขวัญชาวไทย” คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กับทั้งบริษัทนำเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศ (ททท.) เพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) สร้างความตระหนักในเรื่องค่านิยมความเป็นไทย รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุน หรือยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม สนับสนุนสร้างความตระหนักให้กับคนในชาติ ให้มีค่านิยมที่ดีต่อความเป็นไทย เช่น ค่านิยมไทย ความเป็นไทยใช้สินค้าไทย อนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น จึงควรมีการจัดทำนโยบายด้านการบริโภคสินค้าไทยที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม อีกทั้งควรมีการปลูกฝังค่านิยมความเป็นไทย ในทุกระบบการศึกษา เริ่มตั้งแต่ระดับประถม มัยธมศึกษา และอุดมศึกษา นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่มีการสอดแทรกการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ด้วย เพื่อให้เด็กและเยาวชนไทยเห็นความสำคัญ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไว้ให้กับคนรุ่นหลังไม่ให้มรดกของแผ่นดินสูญหายไปตามกาลเวลา

(2) สร้างการรับรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของศิลปาชีพเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ทั้งในด้านรูปแบบ การใช้วัสดุท้องถิ่นที่คุณภาพดี ความประณีต คุณค่า เรื่องราวของศิลปวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด ซึ่งควรมีการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพให้กับคนทั่วไป นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยอาจจะใช้กลยุทธ์การสื่อสารผ่านช่องทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่านสื่อมวลชนทุกประเภท รวมถึงร้านแสดงผลิตภัณฑ์ หรืองานนิทรรศการต่างๆ เพื่อให้ผู้บริโภคได้เห็น “คุณค่า” และซึมซับถึงเรื่องราวพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่สร้างคนให้มีความสามารถสร้างสรรค์งานศิลปาชีพ ด้วยทักษะและความสามารถเฉพาะที่ลอกเลียนแบบได้ยาก

(3) ส่งเสริมเชิงการตลาดของผลิตภัณฑ์ของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ มีการแบ่งหมวดหมู่ของผลิตภัณฑ์ในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ ที่ต้องการนำมาทำการตลาด เช่น (1) กลุ่มผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพประเภทชิ้นเอก ชิ้นเดียว น้อยชิ้น หรือเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นเอก (Master piece) ที่มีความวิจิตร ประณีต และสง่างามแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นศิลปาชีพเป็นพิเศษ (2) ประเภทที่สามารถที่ใช้ได้ในชีวิตประจำวันทั่วไป และ (3) กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับระดับหน่วยงาน ซึ่งผลิตภัณฑ์แต่ละกลุ่มควรจะมีการทำการตลาดที่แตกต่างกันออกไป ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพจากเดิมที่จำหน่ายเฉพาะสินค้าอย่างเดียว ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีความตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภค โดยการสร้างเรื่องราว (Story) ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้บริโภคให้เห็นถึงคุณค่าที่ซ่อนอยู่ภายใต้ผลิตภัณฑ์นั้นๆ เพิ่มมากขึ้น

(4) ส่งเสริมปัจจัยด้านการผลิตผ้าไหมของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ หนึ่งในผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ คือ ผ้าไหม ไม่ว่าจะเป็นผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าไหมยกมุก ผ้าไหมแพรวา ผ้าไหมขิด เป็นต้น ซึ่งผ้าไหมเหล่านี้มีความเป็นเอกลักษณ์ทั้งในด้านรูปแบบ การใช้วัสดุจากธรรมชาติ ฝีมือ ความประณีต ในการทอผ้า หากแต่สมาชิกศิลปาชีพนั้นยังมีข้อจำกัดด้านการผลิต คือ การทอผ้าได้เฉพาะในช่วงที่ว่างเว้นจากฤดูการทำนา เนื่องจากเป็นงานที่ทำเป็นอาชีพเสริม ดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาลทำเกษตรกรรมจึงต้องให้ความสำคัญกับอาชีพหลักก่อน จึงทำให้การผลิตลดลงและขาดความต่อเนื่อง หรือคุณภาพงานไม่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดอีกด้วย

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแห่งท่องเที่ยววัฒนธรรม.** เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559 จาก http://newdot2.samartmultimedia.com/home/details/11/7/215

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). **สถิตินักท่องเที่ยว ปี 2559.** เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559 จาก http://www.tourism.go.th/view

จุรีวรรณ จันพลา. (2559: 82-98). **การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์.** วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, Vol 9, No 2 (2016).

ธนาคารเอเชีย จำกัด. (2535). **มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (ธนาคารเอเชีย จำกัด จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 12 สิงหาคม 2535).** กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด.

พจนา บุญคุ้ม. (2558: 2793-2808). **การพัฒนารูปแบบการสื่อสารทางการตลาดในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มภาคกลางตอนล่าง.** วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, Vol 8, No 2 (2015).

พรรณี สวนเพลง, ภาวินี รอดประเสริฐ, จตุพล ดวงจิตร, ณัฐปรียา โพธิ์พันธุ์, ศริญา ประเสริฐสุด และ ชุติมา จักรจรัส (2560 a). **การท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ “แม่ของแผ่นดิน มิ่งขวัญชาวไทย” เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา 12 สิงหาคม 2559. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์).** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พรรณี สวนเพลง, ภาวินี รอดประเสริฐ, จตุพล ดวงจิตร, ณัฐปรียา โพธิ์พันธุ์, ศริญา ประเสริฐสุด และ ชุติมา จักรจรัส (2560 b). **คู่มือศักยภาพของการท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริ “แม่ของแผ่นดิน มิ่งขวัญชาวไทย” เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

มิติชน. (2560). **สืบสานตำนานไหมไทย ทรงเป็นดั่งผู้ปิดทองหลังพระ.** เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559 จาก https://www.matichon.co.th/news/626444

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2540). **ศิลปาชีพ ศิลปาชาติ.** กรุงเทพมหานคร.

มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (2535). **มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ.** กรุงเทพมหานคร.

วิฑูรย์ ภาเรือง. (2561: 1001-1020). **แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี.** วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, Vol 11, No 1 (2018).

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ. (2559). **มัดหมี่ สายสัมพันธ์แห่งเอเชีย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักราชเลขาธิการ. (2558). **พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.** เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559 จาก http://queen9.ohm.go.th

ภาษาต่างประเทศ

Dilys R. & Penny U. (2001). **Pro-Poor Tourism: Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor.** Retrieved November 11, 2017 from http://pubs.iied.org/pdfs/11007IIED.pdf

Van Dalen, Deobad B. (1979). **Understanding Educational Research.** McGraw Hill.